LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO

Eduskunta
Kunta- ja terveysjaosto

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2019 lastensuojelun resurssien ja ajankohtaisten haasteiden näkökulmasta

Lastensuojelun ja ajankohtaisten haasteiden näkökulmasta Lastensuojelun Keskusliitto haluaa nostaa keskeisimpinä kehittämistarpeina seuraavat:

- **Lastensuojelun työntekijöiden asiakasmäärää pitää vähentää kiireellisesti**
- **Lastensuojelua pitää kehittää kansallisessa ohjauksessa tutkittuun tietoon perustuen**
- **Ehkäisevän työn sekä lastensuojelun sisällöllinen kehittäminen pitää olla laaja-alaista**

Yleisesti talousarviosta

Lasten oikeuksia tulee edistää systemaattisesti ja pitkäjänteisesti. Valtion talousarvio on keskeisimpiä lasten oikeuksien toimeenpanon välineitä. **Valtion talousarviossa tulisi nykyistä merkittävästi laajemmin arvioida sen vaikutuksia lasten oikeuksien toteutumiseen kattavan lapsivaikutusten arvioinnin keinoin.**

Lapsivaikutusten arvioinnilla voisi talousarvioinnissa paikantaa kasvavan lastensuojelutarpeen juurisyitä ja kohdentaa resurssit tehokkaasti niiden ehkäisyyn. Esimerkiksi lapsiperheköyhyys ja eriarvoisuuden lisääntyminen aiheuttavat kasvavaa lastensuojelutarvetta. Suomessa oli vuonna 2016 yhteensä 110 000 pienituloisessa kotitaloudessa asuvaa lasta, mikä on 10,2 % lapsista (vuonna 2015 vastaava luku oli 9,4 %).[1]

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tervetulleena, että valtion lisätään hieman lastensuojelun sekä perheille annettavan kotipalvelun rahoitusta. Huolena on, että kohdentuuko kunnille annettava lisärahoitus todella talousarviossa esitettyihin tarkoituksiin. Kuluvan vuosikymmenen aikana lastensuojelun rahoitusta on lisätty, mutta monissa kunnissa tämä ei ole vaikuttanut esimerkiksi palveluiden saatavuuteen. Tarvitaankin kattavaa selvitystä siitä, miten lastensuojelun kehittämiseen annetut resurssit ovat todellisuudessa paikallisella tasolla vaikuttaneet.

Lastensuojelun Keskusliitto korostaa, että lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon palveluiden vaikuttavuuteen ja laatuun tulee kiinnittää jatkossa erityistä huomiota sekä turvata niiden kehittäminen osana muita perus- ja erityispalveluita. Lastensuojelua ei voida parantaa kustannusneutraalisti.

[1] Tilastokeskus (2018). Tulonjakotilasto. URL:http://www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2016/01/tjt_2016_01_2018-03-02_tie_001_fi.html

Lisäresursointi tulee nähdä investointina, joka tuottaa taloudellisia ja inhimillisiä säästöjä tulevaisuudessa, kun lapsuuden aikaisia haitallisia kokemuksia kyetään ehkäisemään.

Lastensuojeluilmoitusten ja kodin ulkopuolelle sijoitusten määrät ovat viime vuosina kasvaneet[2]. Vuonna 2015 voimaan astuneella sosiaalihuoltolain uudistuksella tavoiteltiin lasten ja perheiden tuen painopisteen siirtymistä varhaiseen tukeen, mutta tämä ei ole vaikuttanut lastensuojelun tarpeeseen. Lastensuojelun Keskusliiton selvityksen perusteella alan ammattilaiset ovat kokeneet sosiaalihuoltolain toimeenpanon riittämättömäksi. Selvityksen perusteella sosiaalihuollon ja lastensuojelun sosiaalityön välinen työnjako on jäänyt ammattilaisille epäselväksi[3].

Työntekijöiden asiakasmäärää pitää vähentää kiireellisesti

Lastensuojelun lasten asioista vastuullisten sosiaalityöntekijöiden kohtuuton työtaakka nousee toistuvasti esiin arvioitaessa lastensuojelun uudistamis- ja resurssitarpeita. Viimeisimpänä Eduskunnan oikeusasiamies nosti esiin, että sosiaalityöntekijöiden vastuulla olevien asiakkaiden suuri määrä estää heidän lakisääteisten tehtävien toteuttamisen[4]. Myös lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat useasti esittäneet, että keskeisin lastensuojelun kehittämistarve on työntekijöiden työkuorman vähentäminen.[5]

Lastensuojelun Keskusliitto on selvittänyt vuosina 2013 ja 2018 lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä työn kuormittavuudesta. **Lastensuojelun työntekijöistä huomattavasti suurin osa ei koe heillä olevan riittävästi aikaa tavata lasta.** Selvitykseen vastanneista 80% kertoi kokevansa paljon tai erittäin paljon työpaineita ja riittämättömyyden tunnetta. Suurin osa oli jossain vaiheessa miettinyt työpaikan tai alan vaihtoa. Pääasiallisia syitä tähän olivat liialliset työpaineet, palkkaus ja esimiestyöhön liittyvät tekijät.[6]

Ongelmaan voidaan vastata joko vähentämällä lastensuojelun asiakasmäärää tai lisäämällä työntekijöiden määrää. Asiakasmäärän vähentäminen pitkäjänteisesti on mahdollista vain merkittävillä panostuksilla varhaisen tuen palveluihin. Viimesijaisena lasten oikeuksien turvaajana lastensuojelun tarpeen määrään ei voi kestävästi vaikuttaa muuttamalla ”sisäänottokriteerejä”, kuten on sosiaalihuoltolain uudistuksen jälkeen havaittu.

---

[2] THL (2017). Lastensuojelu 2017. Tilastoraportti 17/2018.
[3] Wilen (2018). Kohtaamisia? – Lastensuojelun arki työntekijöiden näkökulmasta. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu, 4/2018 URL: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/mitakuuluulastensuojelu2_19.8.pdf
[4] Eduskunnan oikeusasiamies (2018). Sosiaalityöntekijöiden kohtuuton työtaakka vaarantaa sijaishuollon valvonnan ja kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeuksien toteutumisen. Tiedotteet. URL: https://www.oikeusasiamies.fi/fi/web/guest/-/sosiaalityontekijoiden-kohtuuton-tyotaakka-vaarantaa-sijaishuollon-valvonnan-ja-kodin-ulkopuolelle-sijoitetun-lapsen-oikeuksien-toteutumisen
[5] Talentia-lehti (2018). Osallisuuden aika ry:n nuoret: Mitoitus lakiin! URL: https://www.talentia-lehti.fi/osallisuuden-aika-ryn-nuoret-mitoitus-lakiin/
[6] Wilen (2018).

Valtiolla on vähän muita kiireellisesti vaikuttavia keinoja asiakasmäärään vähentämiseen kuin sen rajaaminen lailla. Pätevien työntekijöiden saatavuuteen ja lastensuojelun työntekijöiden suureen vaihtuvuuteen pitää vaikuttaa myös työskentelyolosuhteita parantamalla ja koulutusmääriä lisäämällä.

Lastensuojelua pitää kehittää kansallisessa ohjauksessa ja tutkittuun tietoon pohjautuen

Lastensuojelujärjestelmän kehittämisessä merkittäviä haasteita tuottavat tietopohjan kapeus ja kansallisen ohjauksen puute. Lastensuojelutilastojen perusteella saadaan vertailukelpoista tietoa lastensuojelun määrästä, mutta työn sisällöstä ei kerätä säännöllisesti tietoa. Yksittäisiä poikkileikkaustilanteita koskevia tutkimuksia lukuun ottamatta, emme esimerkiksi tiedä lastensuojeluun tulon syistä, avohuollon palveluiden sisällöstä tai niiden vaikuttavuudesta. Myös lastensuojelujärjestelmän kustannuksia koskeva tieto on kunnissa hyvin hajanaista.

Suomeen tarvitaan oma lastensuojelun monitieteisiin kysymyksiin ja tiedontarpeeseen keskittyvä tutkimusinstituutio. Valtion tulee taata tutkimusrakenteen pitkäjänteinen rahoitus. Kuluvan hallituskauden aikana on taloustieteeseen valtioneuvoston avustuksella päätetty perustaa uusi tutkimuksen huippuyksikkö. Samoin kuin taloudellisen päätöksenteon, tulee lastensuojelua koskevan päätöksenteon perustua vahvaan tutkittuun tietoon.

Tutkimustiedon lisäksi lastensuojelun kehittäminen edellyttää nykyistä selkeämpää kansallista visiota ja vahvempaa ohjausta. Vuoden 2008 lastensuojelulaissa visioitiin tilannetta, jossa ehkäisevä lastensuojelu, tuolloin lanseerattu uusi käsite, on kaikkien toimijoiden vastuulla. Tähän visioon on tehty kuluneiden vuosien saatossa monia muutoksia, joista merkittävimpänä sosiaalihuoltolain uudistus. Uudistus ei ole kuitenkaan tuonut merkittäviä toiminnallisia muutoksia isoon osaan kunnista lasten ja perheiden näkökulmasta.

Valtion toimesta lastensuojelua on kehitetty normiohjaukseen keskittyen. Esimerkiksi lastensuojelun sijaishuollossa on painopistettä pyritty siirtämään laitossijoituksista perhesijoituksiin velvoittavalla lainsäädännöllä. Kuten sosiaalihuoltolain kohdalla, niin myös perhesijoitusten painottaminen ei ole kaikilta osin johtanut toivottuihin tuloksiin. Tämä johtuu heikosti resursoidusta ja vajavaisesta toimeenpanon tuesta.

Lasten ja perheiden palvelujen kehittäminen on kuluvan hallituskauden ajan keskittynyt Lasten ja perheiden palveluiden muutosohjelmaan (LAPE). LAPE:n tavoitteet (asiakaslähtöisempi palvelukulttuuri, oikea-aikaisuus jne.) ovat kannatettavia. Lastensuojelun Keskusliitto pitää kuitenkin nyt hankkeen loppuvaiheessa selvänä, ettei tavoitteita tulla LAPE-hankkeen puitteissa saavuttamaan. **LAPE-hankkeessa kerätyn tiedon pohjalta pitää valtion luoda selkeä kansallinen visio lasten ja perheiden palveluiden organisoinnista ja kansallisesta sisällöllisestä kehittämisestä.**

Ilman velvoittavaa toimeenpanoa tulee jatkossakin palvelurakenne muodostumaan hajanaisesti asettaen eri osissa maata asuvat lapset eriarvoiseen asemaan. Samalla tulee lainsäädännöllä huolehtia siitä, että

järjestöt ovat mukana palvelujen ja palvelujärjestelmän uudistuksessa niin kehittäjän, palveluntuottajan kuin tuen tarjoajana

Ehkäisevän työn sekä lastensuojelun sisällöllinen kehittäminen pitää olla pitkäjänteistä ja laaja-alaista

Lasten ja perheiden palveluiden sisällön kehittämisessä ei pidä tukeutua yksittäisiin malliratkaisuihin, vaan palveluiden kehittäminen pitää nähdä laaja-alaisesti. Talousarviossa esitetään lisättävän kotipalvelun rahoitusta, mitä on suosittanut myös STM:n nimittämä selvityshenkilö lastensuojelun kuormittavuuden vähentämisen keinoja arvioineessa raportissaan[7]. On tärkeä huomioida, että kotipalvelua lisäämällä pystytään vastaamaan vain tiettyihin ehkäisevän tuen tarpeisiin, pääasiassa pikkulapsiperheissä. Lastensuojelutarpeen ehkäiseminen edellyttää lisäksi merkittäviä resursseja myös muun muassa aikuisten päihde- ja mielenterveyspalveluiden sekä oppilashuollon palveluiden saatavuuteen.

Myös korjaavan lastensuojelun sisällöllistä kehittämistä pitää ajatella laaja-alaisesti. LAPE:ssa on edistetty ns. systeemistä toimintamallia, jossa lastensuojelussa työskentelee moniammatillinen tiimi. Kehittämisen tulee pohjata tutkimustietoon, eikä systeemisestä mallista ole vielä riittävästi tietoa sen arvioimiseksi, missä määrin sen käyttöönotto parantaisi lastensuojelun vaikuttavuutta. On selvää, ettei tiimimallin mukainen työskentely ole mahdollista nykyisellä lastensuojelun asiakasmäärällä. Tiimimalliin siirtymistä tulisi arvioida vasta sen jälkeen, kun lastensuojelun työntekijöiden asiakasmäärää on saatu pienennettyä. Lisäksi on tärkeää ensisijaisesti ratkaista, miten lasten asioissa työskentelevät ammattilaiset eri sektoreilla saataisiin nykyistä paremmin toimimaan asiakaslähtöisessä yhteistyössä.

Lastensuojelun osa-alueista jälkihuolto on jäänyt erittäin vähälle kansalliselle huomiolle viime vuosina. Toimivilla jälkihuollon palveluilla voidaan turvata lastensuojeluprosessin aiemmissa vaiheissa tehdyn työn tulokset. **Jälkihuollon ikäraja tulee lastensuojelulaissa nostaa 25-vuoteen ja taata jälkihuollolle riittävät työskentelyresurssit nuorten aikuisten vaikuttavaan tukemiseen.** Sijoitettuina tai kotoutumislain mukaisissa asumispalveluissa olleilla nuorilla ei ole samanlaisia turvaverkkoja sosiaalisessa elämässään kuin saman ikäisillä, vanhempiensa kasvatettavana olleilla nuorilla. Kun näillä nuorilla on yhtä aikaa myös suurempi tuen tarve nuoruuden ja aikuisuuden nivelvaiheessa, on selvää, että jälkihuollon tuen päättyminen 21 ikävuoteen on aivan liian varhain.

[7] Kananoja & Ruuskanen (2018). Selvityshenkilön ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tiekartaksi. Väliraportti. URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160996/R_31_18_Selvityshenkilon_ehdotus_lastensuojelun_laatu.pdf?sequence=1&isAllowed=y